

ESTERHÁZY PÉTER

E. följegyzései

[Eckermann, Johann Peter (1792—1854), német író, Goethe titkára, irodalmi munkatársa. Hűségesen jegyezte „Beszélgetéseit Goethével”, rajongva szeretett mestere munkálkodásának, élete folyásának és végül halálának tanújaként. — Ez idő szerint Esterházy Péter és készülõ regénye mellett teljesít szolgálatot.]

Látván e sorok írójának serény igyekezetét, Esterházy Péter elnéző mosolygásba kezdett. Selyem írókontósének széles, elegáns röverjét piszkálgatta. „Ezt az ötletet már kijátszották.” Ekkor összeszedtem minden bátorságomat és válaszoltam. „Ehh, uram! Az ötlet! Az ötletek végesek. De a szív, mely bennök dobog, az végtelen!” Nagy és átható szemét rámemelte, majd azt mondta: „Vajon mi ez, barátom? Tojásmaradék vagy enyv?” (Hogy miért: enyv? No ezek azok az irracionális nüanszok, melyek megkülönböztetik a kiválasztottat a magunkfajtatól.) Avval tovább tisztogatta a gyönyörű selymet. A krónikás pedig elpirult, de nem tagadja: kicsit büszke volt.

Esterházy szórakozottan kavargatta a teáját, miközben Dezső úr könyvét lapozgatta. „De jó, ha valakit Dezsőnek hívnak” — gondolta magában. Esterházyné cukrot tett a teájába. A mestert e mozdulat megakasztotta valamely hasznos és festői szárnyalásában. „Van benne cukor?” — kérdezte az asszonyt, a magáéra vonatkoztatva. „Miért lenne?” — válaszolt az fáradtan, mert már este volt. „Nem szemrehányás, hanem kérdés” — engesztelte Esterházynét Esterházy. S aztán az engesztelés tovább folytatódott: Dezső úr könyve méltatlan puffanással a konyha kövén landolt, mert mivel a mester — félretolva vacsoráját — felállt, és nyakon csókolta asszonyát. „Még” — mondta egy kitalálható pillanatban Esterházyné. „Te drága — ült vissza a mester —, te drága... Hol a só?” „A helyén.” Parányi szünet után, mely alatt az izmok megfeszülhettek és elernyedhettek, a mester felpattant, s hozta a sót. „Kérj bármit” — hajolt meg a felesége előtt. „Kérem a sót” — mondta az mosolyogva. „Derű költözött a két szemed közé. Jól van.” „Tévedsz — válaszolta a mester kezdődő rosszkedvvel —, az az orrom.”

„Szeretsz?” „Szeretlek.”

A mester beült nagy és kedves karosszékébe, s a tenyerét nyomogatta. Az idegy elején a bőr felhasad — nem is jár érte szükségszerűen szabadrúgás! —, és a permanens munka biztosítja a seb időbeli elhúzódását, avval áztatva a tulajdonost: a seb egyre biztatóbb. Ami itt tény, az nem sok: a seb egyre biztatóbb. Nem minden salakot sikerült mindig kimosni, kis szigetek alakultak így spontán, melyek nyomásra „gennyet könnyeztek” (a mester szava).

„Ne mosogass el” — kiáltott ki a mester a konyhába —, majd én megcsinálom.” „Alig van már” — kurjantott vissza az asszony. „Na jó” — engedékenyült Esterházy, és nagy, átható szeme végigfutott egy, az asztalon heverészõ levélen. Az öreges, reszketõ sorok és egy-egy lendületes befûbõl sugárzó tragikus erõ rögtön elárulta a levél küldõjét. „Ez a Rubinstein megígérte, hogy estve átjön — olvasta — és

Rahmaninovot játszik majd. De Chopin-etűdöket játszott, és mondhatom: hamisan. Azonkívül fölette az összes szendvicsemet. Ezer szerencse, hogy volt bőven, képzelheti, kedves Péter.” A mester elmosolyodott: „Ó, igen. A szalámis, lazacos, fehérhúsos, vesepecsenyés, kaviáros, szardíniás, tojásos, sonkás és vajás szendvicsek.”

Frau Gitti beóvakodott a konyhából, a kezét magától enyhén eltartva lógatta, a víz csöpögött az ujjbegyekről, majd fogta és a tenyerét a farmerszoknyába törülte: a szövet megfeszült, a mester örömmel ismerhette föl a comb lendületes vonalát, amely oly izgatón torpan meg feljebb. „Szép vagy...” A rövid enyelgés után, melynek részleteit a köteles tapintat hagyja fény nélkül, Esterházy irodalomtörténeti szempontból is értékes konverzációba bonyolódott hű társával. „A Jolánka néni levelét olvastam... Csodálatos öregasszony.” „Kissé már érlemeszdedes” — mondta Esterházynek kevés gondolkodás után. „Az.” A mester fátyolos tekintetét végighordozta a horizonton, majd lassan, hogy a hűséges és rajongó jegyzetelő pontosan jegyzetelhesen, beszélni kezdett. (Pontosan! Minő botor szó! Hisz hogyan adhatnám vissza a szavakat kísérő szavak selymességét, a szavakat kísérő mozdulatok operettjét, a szavakat hordozó hang merész kanyarait, a csuklásokat, a szem hunyorgásait, melyek idézőjelekkel koronázzák a szavakat vagy épp detronizálnak. És hát ez az egész szituáció!... Nehéz mesterség. De szabadjon megpihennem: szééép.)

„Szellemi fejlődésem fontos állomása volt Jolánka néni.” Gitti asszony a levélpapírt fogdosta. „Ez papír” — ismerte el. „Szép asszony volt hajdanán, hatalmas barna konttyal, lusta, magabiztos tekintettel, amely, mint egy sirálykirálynő, szótagolom: si-rály-ki-rály-nő, minden új tárgyra és emberre egyforma nyugodtsággal szállt, mindent számba vett. Sokat ültem az öleiben, hátal is, hátammal a mellének nyomakodva, és szemből is. Ez utóbbit azért nem szerettem, mert a combomat igen erőteljesen ki kellett tárnom.” „Járnom?” Gitti asszony keze ironikusan hajtogatott egy pelenkát. Ő pedig lendületesen folytatta. „Ugyancsak ez utóbbit azért szerettem szenvedélyesen...” „Mely derék dialektika!” „Kuss. Dolgozom.” Hát igen: a művészet: önzés, ahogy azt valahol olvastam. „Nos, tehát és azért szerettem e kényelmetlen, széttárt helyzetet, mert onnét leplezetlenül nézhettem szépséges arcát. Abból a helyzetből, az öl akkor még céltalan, de már akkor is izgalmas melegéből, főként az orr kínálkozott megfigyelésre... Az az út, melyet a szemöldök jelölt ki, s ahol a tekintet futhatott, mint a... mint a...” „A nyúúú!” „Köszönöm, galambocska. Mint a nyúl, az az orrónél elbizonytalanodott. Az orr kezdete kissé szétterült, de nagyon finoman, áttetszően, ahogy egy kisvárosi tér, úgyhogy... ö... Joe Luis, a Barna Bombázó képe, csak akár egy repülőgép hihetetlen árnyéka röppent fel a szemlélő előtt. Az amúgy klasszikus orrot ez valami bizonytalansággal oltotta be, valami izgalmas erőszakossággal, amelyet — de ez már csak az én akkori, kevesek számára adott helyzetemből állítható — amelyet fölerősítettek a sötét, árnyékos orrlukak.”

„Sokat verte Tibold bácsi” — szólt közbe afféle vox diaboliként Esterházyné, aki egyre inkább a háttérbe húzódott, onnan lövellt ilyen vagy amolyan pillantásokat. Volt tehát előtér és volt háttér. „Nem verte, csak pofozta.” A mester kifeszítette a tenyerét, a megpiszkált sebek peremére, mint a „harmat a hajnali fűszálra” (a mester szava), váladék ült ki: „a seb zaflizott” (a mester ekvivalens szava). Az a felhős nézés, mely ott borongott őnála, jelezte nékem: jelentős e rész. „Mennyit ültem a Jolánka öleiben, s filmet néztünk, A sztálingrádi csata első részét. Hozzánk mindig csak az első részt hozták. De az is *klafla* volt. És hogy csak egy széken ülünk, a pénz, amit én a mozira kaptam, megmaradt. Tisztán. És én akkor azon a pénzen könyvet vettem. Ó, azok az olcsókönyvtári könyvek! Szakadtak, rojtosak voltak, de hát mit számított akkor az!” „Mint a rongylabda!” „Milyen a merészség ma, kedvesem... Mint a rongylabda. És a gyertyák, de csonkig leégve ám!” A mester kimerülten zihált. És úgy, mint aki azt akarja, azt higgyék, olyan halkán mondja, amit mond, hogy az senki „másra” (ez tréfa!) nem tartozik, még talán magára Esterházyra sem, azt mondta: „Maxim forog a sírjában.”

A mester a történetek virágosrétyjére lépett, hát szagoljunk véle együtt, sza-

goljunk! És akkor egyszer, mikor egyszer Jolánka nénivel hazajött a moziból, ahol A sztálingrádi csata első részét látta, egy sarokban otthon ott ült Mihály úr (szintén egy igazi Esterházy), és a sírástól meg-megcsukló hangon, lassan-lassan, majd megállva, majd tovairamodva beszélt: „Szegény Papi, úgy megverték, jobb lett volna, ha felakasztják, nem fájtna annyira.” A mester a feleségéhez fordult: „Sajnos, ebből is családi sztori lett. A következőképpen kell elmesélni: És akkor Mihályka leült a zongorához, de néhány futam után abbahagyta. Hát nem örültünk, az biztos, azt hittük belesült. De ő, és képzeljétek, ott mindenki szemeláttára! fölállt és előrenyúlt egy szendvicserért, amit majszolni kezdett. A többi természetesen fújta-tott: A vén dögök, így!, fölzabálnak mindent, mondta mindig Györgyöcske. Marcikát még szoptatni kellett, sok volt a rohángászás, Mihályka meg is jegyezte: Nem volna *plaktikusabb* egy kecske? Hát nem édes!? Még hogy plaktikus. Persze Marcikát sem kell féltetni, ő volt az, aki — *persze* már később — megkérdezte tőlem: Mondja, Mami, maga még szűz? Erre mit mondjak, a negyedik gyerekemnek? Nem akartam családást okozni neki... De hát visszatérve Mihálykára, ott állt, egyik kezében a szendvics, a másik még a klaviatúrán, és körben a vendégek, illetőleg ugye a vén dögök, amikor ilyen könnyed, oktató hangon azt mondja: Szegény Papi, úgy megverték ötvenhatban, jobb lett volna, ha fölkaasztják, nem fájtna annyira. Ott állt abban a csöndben, és mosolygott, most képzeljétek...” Esterházy megnyalta a tenyerét (na korántsem a tíz ujját: annál ő sokkalta kíméletlenebb magamagával szemben!). „Valahogy így kell elmesélni. Aztán ide tetszés szerint kapcsolható valami palócos történetünk a kitelepítésből, *válámi vaskos*, vagy más.” Ekkor csöngették.

„Ki az?” — kérdezte gondolkodás nélkül ő, azonban helytelenül épp Frau Gittitől, aki épp annyira tájékozatlan volt a csöngetést illetően, mint a mester. „Honnét tudjam, nyiss ajtót” — válaszolta ennek megfelelően Esterházyné, de ahogy Esterházy — már az ajtóból — sértődötten visszanézett, csókokat dobált a férjnek, mint egy primadonna, jelezve, hogy véletlenül állt össze ilyen keményre az előbbi mondat. A mester nyhülten így szólt, nyhültségét kifejezendő, fittyet hányván a csöngetőre. „A szimmetria miatt mégis inkább egy Péterke-történettel kéne zárni, így: És ő már egész kis korában!! Szurtos volt, pöttöm, kis nadrágocskában állt a kertben, és a slauggal üldözött egy beteg macskát, amely már napok óta bujdokolt a bokrok védelmében. Borzasztók ezek a macskák! És betegen egyenesen undorítottak. De Péterke, aki egyszerre volt igazi rosszcsont és érzékeny lelkű fiúcska, megsejtett valamit a macskák múlandóságából, ami nem akadályozta őt meg, hogy a vízsugár okos irányításával kiűzze a dögöt a területről. De mikor az kiugrott az utcára, és a bokrok közt feltűnt egy villanásra csapzott és silány alakja, és rögvest utána autócsikordulás hallatszott, akkor Péterke így szólt: Meghalok. Kötetemet *gondozza* a Magvető Kiadó, de aztán fölgyógyulok... Hát most szóljatok hozzá. És csak úgy tartotta maga előtt elfele a slaugot, a tócsa nőtt, ő nem mozdult, s lassan már maga is vízben állt. „Menj már!” — suttozta Esterházyné. „Jövök” — kiáltotta a mester. Az ajtóban két férfi állt: egy őszülő vékony és egy fiatal laza húsú. Az őszülő vékony rokonszenves volt (első látásra), a másik első látásra nem volt annyira rokonszenves.

„Látja, barátom, a fecsegés köszikláit? Tu es Petrus, és én erre a kösziklára építem egyházamat” — mondta a mester csendesen mosolyogva, és szokásával ellentétben szögletűgáshoz készülődött. „A rövidre!” — kiáltotta Csucsuur, „a hosszúra” kiáltotta a gyors, de buta Jobbszélő.

Kedves Péter!

Alig hogy elhagyta a szobámat, eszembe jutott, amit még mondani akartam, de én már olyan vén vagyok, hogy minden kimegy a vén fejemből. Nemrikán összekeverem, amit álmodtam, tudniillik avval, amit nem álmodtam. Sokszor járok gondolatban a maguk jegenyéi alatt, de a kerítésekén túlszálló labdákat már ott sem tudom visszahajítani. Ahogy elhagyta a szobámat, milyen szépek a virágai. Maga tudta, hogy én ezeket szeretem a legjobban? Vagy csak ráhibázott? Amikor hogy

becsapódik a liftajtó, eszembe jutott, amit még okvetlenül akartam mondani Magának: az, hogy különösen megköszönöm, hogy eszébe jutott szegény nagymamát az utolsó kenettel ellátni. Kaptam egy nagyon jól sikerült photo-t a hercegprímásról. Sok minden kimegy az eszemből, de a virágjai jól tartják magukat. Hogy találta Jozefet? Biztosan nagyon örült maguknak? Én is nagyon örültem a látogatásának, mely mint mindig, túl rövid volt! Régen egy rokoni látogatás nem volt ilyen rövid, a lovaszt pihentetni kellett. De nagyon örültem neki.

Csak egyet meg kell mondani (ha rossz néven nem veszi!), a mostani foglalkozása nem tetszik: miért kell az emberek hajlamát így alátámasztani? Szinte magam előtt látom. Akkor miért nem cukrászda? Ott is keverni kell vagy palacsintát csinálni. Édes Péterem! ne vegye rossz néven — de szép virágait látva eszembe jutott ezt megírni.

De mind azonáltal sokszor öleli magát
a vén Jolánkája

A mellékelt soraimat adja át, kérem, édesapjának.

Még javában tartott a mérkőzés, de már eldőlt. Futkározás persze azért volt. Maga a mester is, noha nem volt nála a labda, „beindult”, nem ész nélkül, bár meglehetősen fölöslegesen, helyet csinálván a másik előretolt összekötőnek, aki ezt — a mester jól ismeri őt — habozás nélkül észleli majd, és (enyhe ívben) a mester hűlt helyére fut: hogy a fedezet, akinél alkalmasint a labda, ebből mire következhet: ez az, ami felettből homályos. De még mielőtt kétség és remény fölvirágozhatott volna, Esterházyt egy hátvéd, végső nyomorúságában, felrúgta. (Hová, kérdezhetné egy outsider; e sorok írója némi *jártasságot* tételez föl.) Groteszki jelenet! Ó, aki az, aki és ami, rövid és esetlen bukdácsolás után a salakra fog zuhanni, és hogy esése — nem kertelek! — nevetségességét csökkentse, két kezét előre tartja, hogy már-már úgy tűnjék, csupán a tenyéren nyílik fel itt-ott a bőr (és merészkedik oda rögvést a szép salak), de aztán mikor, valamivel később és valami ismeretlen helyről megérkeznek a lábak,* akkor legalább egy alkar kifelé fordul, melyet a mellkas vagy tüstént maga alá temet, vagy rövid körívén elébb a test végig-gördül: így vagy úgy: a könyök több sebből vérzik majd.

*A mázos olvasó kényelmére beiktatok ide egy kis történetet, mely — nem túlzok — úgy a mestert, mint a világot jellemzi. Történet, hogy tudtam: valamikor valahol találkozunk — a lélek útjai! —, gondoltam, kedveskedem neki, és szereztem ágyúlövéseket és fehércaringszűzeket, legalábbis annak mondták magukat, és nem volt okom kételkedni. (Soha nem céloztam néki, még oly tapintatosan sem a *Jus primae noctis*-ra.) Ő azonban puritánul elhárította ezeket magától. „Barátom, nyugodjék meg. Magánemberként vagyok most itt. Ekképp ne reszkessen, mint a nyárfa.” Lábát föltette az asztalra, és bokából forgatgatta. Az sajátos hangot adott, mintha minden egyes alkalommal izzé-porrá törne minden csont ott. „A Danuvia-meccsen történt... Le kellett volna jönnöm... Rögtön a recszenés után...” Ahítattal hallgattam. Micsoda részletek, micsoda részletek! Hirtelen azonban maga alá kapta a lábait, oly siedelemmel, mint aki megharagudott, hogy túlságosan kiadta magát, és energikus mozdulattal megragadta *camparis* poharát. „Beszéljünk másról” — mondtam óvatosan. Rám nézett. „Mindig másról beszélünk.” Majd tünődve hozzátette: „Tetszetős.” Zavart csöndet véltem közibünk telepedni, de ő úgy folytatta, mintha csak most ültünk volna le a konverzációra. „Emlékszik, barátom, a háború alatt, zimm-zumm, sssss, pufff, potyogtak ám a bombák, és akkor valaki felkiáltott: A MIEINK!, és rongyolt katonasapkák, polgári fejedők együtt emelkedtek föl, föl.” „Hát igen, a légnomás” — dűnyögtem. „Egy fenét a légnomás. Barátom, maga olyan eke, mint egy balhátvéd... Nem a légnomás: az ünneplés!” A *camparis* pohár gyöngyözött a hidegtől. „No látja, én mikor lábaim könnyed egymáshoz pöccentése vagy más, esetenként durvább ötlet által landolok, akkor, midőn valami ismeretlen helyről megérkeznek a lábak, szinte felkiáltok: A MIEINK! És ez az érzés független attól, hogy az eset a 16-oson belül történt vagy kívül, vagy éppenséggel a vonalon.”

A krónikásnak talán nem kell tágasan ecsetelnie, hogy a futballjátékban minő előnyöket jelent egy (vagy: a) harmadik láb! Nos, Esterházy rendelkezett evvel! Engem ez igen közel hozott a mesterhez: hányszor ültünk elhagyott öltözők koszos, homályos zugolyaiban, és ő elragadtatottan szemlélt egy jobb- és egy ballábás cipőt. „Vajon...?” — és tanácstalanul felhúzta a vállát. Nagy megtiszteltetés volt ez nekem.

Isten óvjon a pletykálkodástól, megjegyezvén, a mesternek ez a vacillálása igen népszerűvé tette őt a nők körében.

Már alkonyodott; mint valami árvíz, alattomosan és föltartóztathatatlanul terjedt a sötétség, amikor ő, kezében tornazsákjával, szívében lassan oldódó szomorúsággal leszállt az autóbusról. (Egy megállóval előbb, mint „kell” és „ajánlatos” — ha geometriailag közelítek.) Elindult fölfelé az Á. utcán, amikor összetalálkozott Sándor úrral, a költővel. Sándor úr cigarettázott, és szovjet cukorkával kínálta a mestert, karamell szeverjankával, melyet azonban a mester, hivatkozva fogai állapotára, köszönettel visszautasított. Együtt bandukoltak fölfelé! A mester nagyon elgondolkodó állapotában volt, így nem esett szó köztük. (Be sajnáltam! — E.) Ekkor vad kutyaugatás rázta fel őket báva sétájukból. A mester megijedt; Sándor úr szembefordult a két kutyával. Pompás fenevadak voltak, izmosak, erősek, fiatalok, foguk fehérje kihívóan csillogott. A mester ingerültségbe ojtott *melancholiával* azt mondotta: „Micsoda poroszok!” Sándor úr nézte a kutyákat, azok lassan elhallgattak; morogni morogtak, de a pofájuk csukva maradt. Sándor úr a szipkájával babrált, azt nézte a földöntúli tekintetével, úgy mondta: „Vajon mikor leszünk mi ilyen szép kutyák?” A mester ekkor jól megnézte a kutyákat, s erre neki is eszébe jutott: „Vajon mikor leszünk mi ilyen szép kutyák?” Egymást hallgatva továbbmentek, és mikor egy útkereszteződéshez értek — az Á. utca torkollott az épp kanyarát végző T. útba —, Sándor úr jobbra ment, a mester meg balra.

Természetesen el szeretnénk kerülni a „nagy ember papucsban” leírások otromba idilljét, hazugságait; de ahogy a mester fáradtan az ajtófélfának dőlve becsöngetett, és Esterházné kinyitotta az ajtót, és a benti lámpafény valami valóságosra ragyogásba fonta őket, s az asszony, átölelve a *maestrót*, gyönyörű alt hangján azt mondta: „Te drága” — az nem hallgatható el.

De tényleg fáradt volt ő. „Van sör?” Ledőlt a hatalmas, barna fotelba, mely elfoglalta a fél szobát, tornazsákját nem is dobta el, csak leejtette, lábait kinyújtotta, kezét a karfán átvetve lógatta a parkett irányába. Ekkor azt mondta: „Te drága.” Az asszony arca kifényesedett, bőre kisimult, ő maga leguggolt, megfogta a mester kezét, s orcáját ráfektette. „Te drága” — mondta, de ahogy a mester szemébe nézett, hozzátette: „Nem vagy itt.” Esterházy fölkapta a fejét, zavartan morogott. (Lám, innét is kitudnik, bizony, a művészek nem mindennapi emberek. Az a mozdulat, ahogy a fej föl! És a tekintet! Mely ijedt kis dalmadár módjára rebben ide s oda! Mily fedetlenség!) „Ne haragudj.” Az asszony nem haragudott, de elszomorodott. „Kikaptatok?” — kérdezte végül. „Zuzó volt” — mondta nemes kétértelműséggel a szó mestere, majd felugrott, minden magyarázat nélkül a fürdőszobába rontott, és egy arra alkalmatlan ollóval nyiszálni kezdte nagy lábujjának a körmét, mely bizony eléggé belenőtt a húsba, azonfelül itt-ott letöredezett is már.

Ferenc úr, a temesi prózaíró, azt javasolta a mesternek, és a mester Ferenc úrnak, hogy írjanak ikernovellát. „Néhány paramétert megadunk, és kész” — mondta vigyorogva a mester. „És kész” — bólintott a temesi. „Stefanovits a jövő embere” — fűzte még hozzá, és ránézett Esterházyra, érti-e. Most a mesteren volt a bólintás sora. „Feri bátyám — mondta ő egy kései alkalommal, mert a mester mindig ügyelt arra, hogy az idősebb pályatársakat mély és tisztelettudó tisztelettel köszöntse —, Feri bátyám, belenyestem egy hosszabb szövegbe, úgyhogy most alszik az ügy.” „Alszik” — bólintott Ferenc úr, s óriás hajkoronája bánattal hullott vállaira.

Tante Jolan am Sonntag verstorben. Jozef